

Komentarz egzegetyczny do tekstu: Jer 9,22-23

3 niedziela przed Postem (Septuagesimae) – 28 stycznia 2018

Tłumaczenie:

22. *Tak rzekł JHWH: niech się nie chlubi mądry mądrością swoją, niech się nie chlubi mocarz mocą swoją, niech się nie chlubi majętny majątkiem swoim.*

23. *Albowiem niech tym chlubi się ten, co się chlubi, że jest rozumny i rozpoznaje mnie, że Ja – JHWH, czyniący miłosierdzie, sąd i sprawiedliwość, albowiem w nich znajdują przyjemność – wypowiedź JHWH.*

Kontekst/Forma/Struktura:

Tekst należy do pierwszego bloku Księgi Jeremiasza (R. 1-10), który zawiera wydarzenie powołania Jeremiasza na proroka i następujące później wypowiedzi prorockie przeciwko Judzie, w których zawarte są oskarżenia o bałwochwalstwo, a tym samym o niewierność i łamanie prawa. Kolejnym podziałem są fazy działalności Jeremiasza, pod tym względem Jer 9,22-23 należy do R. 7-20, drugiej fazy, za panowania króla Jojakima, okres ten charakteryzował się szczególnym odstępstwem, tyranią i politycznymi klęskami Judy. Fragment wyraźnie wyróżnia się na tle bezpośredniego kontekstu, który zapowiada Judzie srogie kary za odstępstwo i stanowi niezależną wypowiedź prorocką, dotyczącą zupełnie innego tematu, niż otoczenie.

Perykopa jest z jedną strony typową wyrocznią prorocką, rozpoczyna się słowami: „tak rzekł JHWH” i kończy się zwrotem: „wypowiedź JHWH”, wielokrotnymi powtórzeniami („niech się nie chlubi”, „niech się chlubi”) oraz przedstawia Boga jako sprawiedliwego Sędziego, z drugiej zaś – wypowiedzią mądrościową, z właściwą temu gatunkowi stylizacją i słownictwem.

Struktura fragmentu jest linearna, dość typowa dla wyroczni prorockich. Napięcie stopniowo wzrasta od trzykrotnego zaprzeczenia („niech się nie chlubi”) (w. 1) do dychotomii „niech się chlubi” (w. 2a) aż do uroczystej deklaracji, objawiającej atrybuty JHWH (w. 2b). Podział jest płynny, albowiem wyrocznia ma postać zwartej całości literackiej, który jest wewnętrznie ściśle połączony przymkami i spójnikami. Struktura wskazuje ewidentnie na centralny fragment wypowiedzi, którym są trzy atrybuty JHWH – miłosierdzie, sąd i sprawiedliwość – pojęcia, posiadające bardzo głębokie znaczenie teologiczne.

Komentarz:

Perykopa stanowi zwartą całość, ukonstytuowaną jako osobna wyrocznia prorocka, wyraźnie odbiegająca swoim wydźwiękiem od bezpośredniego otoczenia, tym samym jest jednostką zakończoną, przekazującą konkretne i niezwykle ważne prawdy teologiczne.

Werset 1 Początkiem wersetu jest uroczysta zapowiedź *ko amar JHWH*, poprzedzająca tradycyjnie wypowiedź prorocką, czyli przekazanie woli, mądrości czy wyroczni Bożej. W przypadku rozpatrywanego fragmentu jest to mądrość, przedstawiona w postaci wypowiedzi dydaktycznej, bardziej pasującej do ksiąg mądrościowych, w zaskakujący sposób jednak pasująca do tego konkretnie fragmentu. Trzy zaprzeczenia, które stanowią treść tego wersetu, pokazują bezwartościowość zdolności czy usytuowania ludzi w oczach Boga.

a) „niech się nie chlubi mądry mądrością swoją” – mądrość jest niezwykle istotna, a wręcz kluczowa w życiu codziennym, zarówno pod względem społecznym, osobistym,

jak też duchowym. Wyraz *chacham* – „mądry” w języku hebrajskim powiada bardzo szeroki zakres znaczeniowy: jest to zręczność w rękodziele, są to również umiejętności administracyjne, ale też zdolność do poznania woli Bożej i zastosowanie jej w praktyce. Mądrość nabywa się przez naukę, nabywa się z wiekiem poprzez doświadczenie, ale przede wszystkim jest darem Boga. Słuchacz jest na samym początku zaskoczony deprecjacją tego, co było w społeczeństwie hebrajskim uznawane za największą wartość.

b) „niech się nie chlubi mocarz mocą swoją” – następną wartością, którą odrzuca wyrocznia jest moc. Mocny jest wojownik, który zwycięża wroga, mocny jest wódz, prowadzący wojsko na podbój, mocny jest człowiek, który dobrze radzi sobie w życiu, mocny wreszcie jest Bóg, który stanowi najpewniejsze oparcie dla Izraela. Podobnie zatem jak mądrość, moc jest ważną wartością, darem Boga, niezwykle cenioną w Izraelu.

c) „niech się nie chlubi majątny majątkiem swoim” – majątek oznacza Boże błogosławieństwo, bogaty ma ugruntowaną pozycję w społeczeństwie, jest szanowany i podziwiany przez innych. Wypowiedź jednak negatywnie ocenia chlubienie się z tego powodu.

Werset po kolei zaprzecza wszystkim wartościom, które nie tylko były i są bardzo cenione, lecz uznawane za dar Boży i szczególny znak Bożego błogosławieństw. Dramatyczne napięcie, które tworzy potrójne zaprzeczenie w wersecie 1, wywołuje zainteresowanie słuchacza, jego zdumienie, wiele niewypowiedzianych pytań i przygotowuje objawienie prawdy w kolejnym wersecie.

Werset 2 na początku wyjaśnia czym powinien się chlubić prawdziwy czciciel JHWH – tym, że rozpoznaje w Bogu JHWH – swojego Pana. Wyraz *jada* posiada wiele znaczeń, jest jednak czymś więcej, niż zwykłą intelektualną aktywnością człowieka, jest to głęboką relacją pomiędzy poznającym a poznawanym, relacją niemal intymną, w której ztraca się granica pomiędzy aktantem a obiektem, w przypadku aktualnego kontekstu wynikiem jest rozpoznanie Boga przez człowieka i tylko tym człowiek może się chlubić – tą szczególną „rozumnością”, która również jest darem Boga i prowadzi do Jego poznania.

W dalszym kontekście mamy kulminację całej perykopy, wyrocznia wymienia atrybuty Boga, w których Bóg ma szczególne upodobanie. Są to „miłosierdzie, sąd i sprawiedliwość”. Każde z tych pojęć niesie ze sobą wielki ładunek teologiczny, z tego też powodu zostaną potraktowane osobno:

a) Miłosierdzie. Hebrajski wyraz *chesed* jest bardzo dynamiczny, oznacza relację pomiędzy ludźmi bądź Bogiem a ludźmi, którą cechuje dobroć w sensie konkretnych działań na rzecz innych, życzliwość, łaskawość w kontekście relacji międzyludzkich i łaskę Bożą, udzielaną ludziom, których Bóg sobie upodobał. Wyraz ten często występuje w zwrocie *chesed weemet* – łaska i wierność, oznacza to, że Bóg, obdarzając człowieka łaską udziela mu też obietnicę wierności, podobnie jak człowiek, będąc do kogoś życzliwym, pozostaje w tej życzliwości niewzruszony i stały.

b) Sąd. Prawnicze zabarwienie tego wyrazu zbytnio zawęża pole znaczeniowe hebrajskiego wyrazu *miszpat*, zawężenie to podkreślone zostało w greckim *krima* i łacińskim *iustitia*. Sąd, czy wyrok w języku hebrajskim oznacza „coś co komuś się należy”, „coś słusznego”. W połączeniu z *cedaka* (jak w kontekście bieżącym) *miszpat* oznacza „rzetelność” i ma silne zabarwienie moralne. Wydawanie sądów w Izraelu było domeną sakralną i z tego też powodu *miszpat* często występuje razem z *tora*, w ogóle zadaniem kapłanów było nauczanie ludu „zarządzeń i praw” JHWH. Bóg jest zatem najwyższym Sędzią, który wydaje wyroki, przekazywane ludowi przez kapłanów, wyroki, w których JHWH komunikuje swoją wolę, rozstrzygając wszystkie problemy i dając wskazówki, pozwalające na prowadzenie dobrego życia.

c) Sprawiedliwość. Wyraz *cedaka* oznacza atrybut JHWH jako Najwyższego Władcy, którym jest sprawiedliwość, zdolność do właściwego traktowania ludzi, kierowania ich działaniem i prowadzenia w każdej chwili ich życia. W stosunku do ludzi oznacza to prawidłowe zachowanie, nacechowane działaniem pro-społecznym, bazującym na Bożych wskazówkach. Sprawiedliwy człowiek wie co uczynić w każdej chwili swojego życia, unika błędu i grzechu

i jest tutaj synonimem prawości.

Każda z powyższych cech jest tym, co Bogu „sprawia przyjemność”. Człowiek, który poznaje Boga, niejako na mocy tej szczególnej więzi nabywa atrybuty, które cechują samego Boga, powstaje zatem dychotomia pomiędzy wartościami, którymi człowiek nie powinien się chlubić, a cechami Boga, w których jest Jego upodobanie.

Perykopa kończy się słowami *neum-JHWH* - „wypowiedź JHWH”, stanowiąc zakończenie całej wyroczni prorockiej, co podkreśla jej autorytatywny charakter, poświadczona bowiem jest przez samego Boga.

Podsumowanie:

Świadomość własnej znikomości wobec mądrości, mocy i władzy Boga jest pierwszym krokiem do otwarcia się na Bożą wolę. Odrzucenie pychy, czy przypisywania sobie zasług za zdolności i osiągnięcia, a nawet samo podkreślanie tego nie jest mile widziane w oczach Bożych. Okazuje się też, że to co ludzie sobie tak cenią – mądrość, moc, czy majątek nie są wartościami, w których Bóg ma upodobanie. Najważniejsze jest głębokie poznanie Boga, które skutkuje rozeznaniem Jego woli i właściwym postępowaniem człowieka.

Autor/ka: Jerzy Głowiński